

Др Драган Јовашевић,*
Редовни професор Правног факултета,
Универзитет у Нишу

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК
doi:10.5937/zrgpfni1776209J

UDK: 341.4

Рад примљен: 01.10.2017.
Рад прихваћен: 30.11.2017.

САВРЕМЕНО КРИВИЧНО ПРАВО КАО ИЗРАЗ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Апстракт: У савременим друштвеним, политичким, економским и безбедносним условима, када нестају бројне разлике између појединих континената, држава и делова света услед нарастајућих утицаја глобализације, и право добија посебну и специфичну димензију. Та појава је најкарактеристичнија управо у области кривичног права. Настало паралелно са настанком државе уопште и уско повезано са државним суверенитетом, кривично право представља право на кажњавање учинилаца кривичних дела која су прописана у националним законима. То право на кажњавање произилази из права власти – *ius imperium*. Но, данас криминалитет различитих облика и видова, посебно транснационални организовани криминалитет, превазилази границе и могућности једне или више држава и постаје проблем међународног, глобалног карактера. Он тако постаје предмет одређивања међународног и транснационалног кривичног права. С њима су у вези и упоредно кривично право, као и регионално кривично право – у првом реду европско кривично право. У раду се управо анализира утицај процеса глобализације на ове нове појавне облике кривичног права.

Кључне речи: глобализација, право, међународно кривично право, транснационално кривично право, европско кривично право, међународни стандарди, унификација.

---

* jovas@prafak.ni.ac.rs

1. Увод

Савремено доба обележава у великој мери присутна глобализација као појава која је захватила све поре друштва, како на међународном, универзалном, тако и на унутрашњем, националном нивоу. Она је обухватила бројне друштвене процесе, па се у значајној мери одражава и у области права, у његовој “интернационализацији”, односно “универзализацији” или “глобализацији”. Ради се, заправо, о појави која се у друштвеној и правној теорији одређује на различите начине. У том смислу навешћемо два, по нама одређујућа, појма глобализације.

Тако се као глобализација (Хатибовић, 2002: 28–47) сматра серија сложених, независних или повезаних процеса којима се шире, интензивирају и убрзавају светске међувезе у свим областима људских односа и трансакција – економских, социјалних, уметничких, еколошких, политичких, дипломатских и безбедносних – тако да догађаји, одлуке и деловање у једном делу света одмах имају последице на појединце, групе и државе у другим деловима света. Слична овој је и дефиниција (Гиденс, 1998: 69) која под глобализацијом сматра интензификацију друштвених односа на светском плану која повезује удаљена места на такав начин да локална збивања уобличавају догађаји који су се одиграли километрима далеко.

Будући да су правни односи само део, сегмент друштвених односа, то је и логично да се глобализацијски трендови као обележје краја 20. века у великој мери манифестују и у области права – посебно у области међународног, транснационалног и европског права. То је и логично, јер се у условима, универзалним актима, зајемчене једнакости свих људи пред законом, без обзира на своје разлике, правни прописи наднационалног, па и националног карактера у великој мери унификују, стандардизују. Та је појава захватила у великој мери и област кривичног права које има двојаки циљ: а) обезбеђење и заштиту најзначајнијих личних и друштвених добара и вредности и б) примену кривичне санкције према учиниоцу кривичног дела са аспекта правичности.

У области кривичног права поједини његови сегменти – међународно, транснационално, упоредно и европско кривично право представљају најзначајнији израз тренда глобализације у праву данас.

2. Међународно кривично право

Међународно ратно право (Перезић, 1986: 16–19), као претеча међународног кривичног права у данашњем смислу речи, јавило се средином 19. века као скуп правних прописа међународног карактера којима се регулишу односи

између појединих држава, других субјеката у међународној заједници и међународних организација за време рата или оружаног сукоба. Ово право се још назива и „право оружаних сукоба“ или ““хашко право““ будући да се њиме превасходно регулише дозвољеност употребе начина, средстава и метода ратовања. На његовим темељима, односно кршењем норми међународног ратног права, развило се међународно кривично право. О појму и садржини међународног кривичног права¹ у правној теорији не постоји јединствено схватање (Petrović, Jovašević, Ferhatović, 2015: 27–36).

При томе се различита схватања о међународном кривичном праву међусобно не искључују, него управо допуњају и свако од њих изражава особену компоненту сложене структуре и система међународног кривичног права². Најстарије је схватање међународног кривичног права које под овим појмом подразумева скуп правила о просторном важењу националног кривичног законодавства или скуп правила о примени националног кривичног закона с обзиром на место извршења кривичног дела или с обзиром на држављанство његовог учиниоца (Jeschek, 1972: 127). Стога је међународно или „глобално“ кривично право одређивано на два начина и то (Petrović, Jovašević, 2010: 17–21): а) као кривично право у смислу националног права сваке државе која на основу свог суверенитета прописује како ће се поступати са казненоправним садржајима који се могу односити и на неке елементе иностраности или б) као међународно право садржано у уговорима између држава или у другим изворима права којима се уређују међудржавни односи када се ради о кривичноправним садржајима (Horvatić, 2003: 40–41).

Настало првобитно као скуп одредби националних кривичноправних система који су намењени примени у предметима са иностраним обележјем (Simović, Blagojević, Simović, 2013: 11), међународно кривично право се данас профилише као право које обухвата норме међународног, наддржавног, али и норме националног права које, пре свега, уређују групе кривичних дела и друга питања примене кривичног права у вези са међународним односима (Pavišić, 2006: 13). Или међународно кривично право обухвата скуп правних прописа које директно, непосредно примењују међународни

---

1 При томе треба рећи да у правној теорији постоје и таква мишљења (Лист) која сматрају да је појам међународног кривичног права нелогичан и као такав неприхватљив.

2 Профилисање међународног кривичног права као самосталне правне дисциплине је условљено следећим разлозима: 1) синтетичким приступом, 2) разрађивањем појмова међународног кривичног дела и општих услова примене, 3) развојем и универзализацијом концепта људских права и 4) стварањем међународних правила поступања и других правила међународног кривичног права у ширем смислу речи.

кривични судови, односно судска тела која су установљена од стране више држава или од стране међународне организације. Насупрот овоме појму, стоји кривично међународно право. То је скуп националних правних прописа који одређују принципе просторног важења кривичног закона одређене државе (Degan, Pavišić, Beširević, 2013: 26).

Исто тако, међународно кривично право се одређивало и као укупност кривичноправних норми које су везане за међународне односе (Zlatarić, 1979: 24). Или међународно (глобално) кривично право је свеукупност правила међународног права која су кривичног карактера и која предвиђају одређене делатности као међународне деликте (злочине), као и посебне директно примењиве правне последице које су редовно резервисане за кривично право (Emm Kareklas, 2009: 32). Нешто је шире схватање ове гране права које, поред наведене садржине, обухвата и правила о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима: издавање криваца, важење пресуда иностраних судова (Petrović, Jovašević, 2010: 16–19). Како поједине државе у недостатку међународних прописа самостално одређују важење својих закона у односу на кривично дело извршено у иностранству и у односу на стране држављане као њихове учиниоце на својој територији, то су се појам и садржина међународног кривичног права, адекватно међународном приватном праву, ограничавали на решавање сукоба кривичних закона разних држава (Cryer, 2007: 78–92).

Тако се међународно кривично право схватало као укупност норми националног казненог права којима се уређује примена тог права на кривична дела с елементом иностраности или просторно важење националног кривичног права (Novoselec, 2004: 477–478). Посматрано на овај начин, међународно кривично право се све више схвата као универзална целина права. При томе се интернационализација кривичног права описује као кретање којим кривично право прелази националне границе и постепено се ослобађа суверенитета државе (Pavišić, Bubalović, 2013: 45–49).

Поједини аутори (Камбовски, 1998: 19) у последње време појам међународног кривичног права одређују на бази три основна сегмента категоријалног система као што су (Јовашевић, Икановић, 2015: 73–93): а) међународни аспекти националног кривичног права, б) кривични аспекти међународног права и в) међународно кривично право *stricto sensu*. Први сегмент се односи на границе репресивне власти и јурисдикцију државе, те решавање сукоба закона међу државама, а други сегмент одређује принципе и правила међународног права којима се одређују права и обавезе држава у кривичном гоњењу и кажњавању учинилаца кривичних

дела, те узајамну сарадњу међу државама на овом плану. Трећи сегмент овог појмовног одређивања најмлађе гране казног права односи се на појам и карактеристике међународних кривичних дела (у ужем и ширем смислу)³.

Тако се разликују три облика међународног кривичног права (Cortens, Pradel, 2002: 4–7). То су: а) право које обухвата традиционалне (класичне) проблеме у остваривању кривичног правосуђа између две или више држава у случају да држављанин једне државе изврши кривично дело у иностранству (дакле, то су питања која се односе на установљење националне јурисдикције и примене националног кривичног права), б) право које се односи на међународно кривично право које уводи међународна заједница предвођена Организацијом уједињених нација (систем међународног кривичног правосуђа) и 3) право које се односи на одређене географске целине и међународну сарадњу између најмање три државе. Стога се оно назива и регионално кривично право (Turković et al., 2013: 3–8).

И коначно, због интересантности, навешћемо и одређење међународног кривичног права као гране права коју чини укупност правила међународног права која су везана за међународне односе као што су (Pavišić, Grozdanić, Veić, 2007: 399): а) територијално важење кривичног закона, б) правила међународног права која су основ за националне одредбе, в) националне прописе о кажњавању који имају „ауторизацију“ међународног права, г) минимални заједнички стандарди кривичног права цивилизованих народа, д) међународна сарадња и ђ) наддржавно (супранационално) међународно кривично право.

---

3 Међународно кривично право *stricto sensu* означава право чије су нормативне основе у одредбама међународног права. Тако схваћено међународно кривично право има две значајне функције. То су: 1) да се примењује универзално, независно од места извршења кривичног дела, непосредно и директно на његовог учиниоца без обзира на његово својство, држављанство и сл. и 2) координирајућа функција која значи повезивање и усклађивање националних кривичних законодавстава. Тако се савремено међународно кривично право јавља као право међународних и националних органа кривичног правосуђа. Управо та синтетичка концепција кроз парцијалну кодификацију кривичног права доводи до организације и деловања јединственог међународног кривичног права.

3. Међународно кривично право као глобализацијско, наднационално право

Ако међународно кривично право схватимо као глобализацијско, наднационално, надржавно или супранационално право⁴, тада га можемо одредити као скуп правних прописа које остварујући интересе целокупне међународне заједнице (човечанства) без обзира на национална кривична права важи за све државе и за све појединце без обзира на њихово држављанство и место извршења кривичног дела (Јовашевић, 2011: 40–42). Сматра се при томе да међународно кривично право (Zahar, Sluiter, 2008: 89–101) представља наднационално право које међународна заједница примењује директно, непосредно преко својих судова. Ово питање се посебно разматра са аспекта настојања да се заштита основних вредности које су заједничке читавом човечанству повери међународној заједници јер поједине државе не могу пружити довољне гаранције да ће заштитити те вредности, посебно када су у питању злочини које појединци и чине управо „у име“ своје државе (Novoselec, 2004: 478).

Тако се међународним кривичним правом назива скуп правила која се односе на гоњење и кажњавање извршилаца међународних кривичних дела (Dimitrijević et al., 2007: 20). У том смислу се међународно кривично право одређује као скуп правних прописа који су признати у међународним односима, а који имају за циљ заштиту међународног друштвеног поретка сузбијањем аката који му наносе повреде (Јовашевић, Икановић, 2012: 69–71). Из оваквог одређења појма међународног кривичног права произилазе следеће карактеристике (Simović, Jovašević, Simović, 2016: 71–92):

- 1) Оно се састоји из две групе прописа. Прву групу сачињавају прописи којима се одређују појам, карактеристике, елементи и врсте међународних кривичних дела. Другу групу сачињавају прописи којима се решава сукоб о просторном важењу кривичних закона разних држава и установљава пружање међународне правне помоћи;
- 2) Извор ових прописа налази се у међународноправним актима. Овде се разликују акти међународне заједнице универзалног карактера, који су донети у оквиру или под окриљем Организације уједињених нација (ОУН),

---

4 Иако се данас све чешће говори о међународном кривичном праву као наднационалном праву, према неким схватањима оно ипак не располаже изграђеним системом међународних кривичних дела, нити посебним могућностима да се изречене кривичне санкције изврше без сарадње органа држава чланица. Како при томе изостају и средства за њихову примену, још увек се не може говорити о деловању међународног кривичног права, него се пре ради о појави која се тек развија.

затим акти регионалних организација или тзв. регионално кривично право (нпр. Европске уније или Савета Европе) или пак уговори закључени између две или више држава (Berthelet, 2003: 67–92),

3) Овде се ради о правним прописима који немају законски карактер, па се за разлику од националног кривичног права које је законско право, овде не ради о законском праву, иако је и у оквиру међународног кривичног права један од основних принципа управо принцип законитости или легалитета кривичног дела и казне,

4) Прописи се односе на материјално, процесно и извршно кривично право, те организацију међународног кривичног правосуђа и

5) Неки прописи међународног карактера се непосредно примењују на конкретне случајеве извршења кривичних дела и њихове учиниоце кроз праксу Хашког трибунала за бившу СФР Југославију, Трибунала за Руанду, интернационализованих судова или сталног Међународног кривичног суда, а неки прописи се примењују посредно, тек у случају и када их поједине државе унесу после ратификације у своје национално кривично законодавство.

Од међународног кривичног права, које је имало за предмет решавање сукоба о просторном важењу кривичних закона и регулисање међународне правне помоћи, оно данас постаје међународно кривично право које има за предмет одређивање међународних кривичних дела и кривичних санкција за њихове учиниоце. Данас се у правној теорији све више инсистира да испитивању могућности увођења, не међудржавног, него међународног кривичног права, али као надржавног система правних норми које би биле изнад националног кривичног законодавства. На тај начин би се пружала делотворнија и независнија кривичноправна заштита него што је то случај са националним правним системом. Тако би сама међународна заједница постала носилац нове (недржавне) међународне кривичне власти. Остварење ових захтева је, у првом реду, условљено решавањем бројних питања на политичком, социјалном и правном подручју. Зато се, као прво, поставља и питање утврђивања полазне основе за успостављање новог система међународне кривичноправне заштите (Pavišić, Grozdanić, Veić, 2007: 400).

То значи да данас међународно кривично право добија све више супранационалну димензију у смислу непосредне примене међународних норми на поједине случајеве извршења међународних кривичних дела. Таква афирмација супранационалне природе ове гране права се манифестује, пре свега, кроз појаву међународних злочина – *delictum sui generis* – који се у формалном смислу јављају као повреде забрана садржаних

у међународним конвенцијама, а у материјалном смислу као повреде или угрожавање општих интереса међународне заједнице (Камбовски, 1998: 27–29). Но, имајући у виду да се у већини држава у свету данас јавља велики број истих или веома сличних кривичних дела са истим облицима и видовима испољавања и распоном прописаних санкција, да је велики број института општег дела кривичног права везан за кривично дело, саучесништво, систем кривичне одговорности и кажњивости у великој мери унифициран, у теорији се поставило питање унификације кривичног законодавства. То би довело до стварања таквог кривичног права које би било обавезно за све или бар највећи део држава и њихових грађана. Тиме би се на осебујан начин спровела идеја о међународном кривичном праву које би било јединствено и опште примењиво за целокупну људску и друштвену заједницу.

У правној теорији (Камбовски, 2002: 62) се истичу два основна разлога за све присутнији процес глобализације и универзализације кривичноправних решења и прихватања нужности постојања супранационалних, когентних норми и стандарда ове гране права. Као први разлог се наметнуо пораст, ширење и изузетна динамика нових облика и видова испољавања криминалитета, посебно организованог транснационалног криминалитета који не познаје границе између држава и континента, те тако добија међународну димензију (Вавсон, Когоšес, 2003: 200–207). У прилог овог разлога говори „Бечка декларација о криминалу и правди – одговори на изазове 21. Века“ која је усвојена на Десетом конгресу ОУН за превенцију криминала у Бечу 2000. године. Други значајан разлог који доприноси тенденцији универзализације кривичног права је подизање на квалитативно виши међународни ниво универзално признатих, природних и неотуђивих људских слобода и права (Царић, 2015: 25–37)⁵ и обезбеђење њихове ефикасне и квалитетне заштите (Blackburn, Polakiewicz, 2001: 117–132).

Ова концепција, међутим, на данашњем степену развоја човечанства није могла бити спроведена у живот, пре свега због разлика у друштвено-економском и политичком уређењу и правним системима појединих држава, иако су и ту учињени одређени помаци, нпр. у погледу изградње кривичног права Европске уније или европског кривичног права (Marty Delmas, 2001: 67–91), а осим тога и због разлика у схватањима, степену развоја, традицијама, култури, обиму, структури и динамици криминалитета, те потребама криминалне политике и др. (Harald, 2003: 89–101). Због тога се данас све мање говори о једном комплексном и свеобухватном

⁵ Неретко се у правној литератури истиче да међународни извори „права о људским правима“ заправо представљају „трећу димензију међународног кривичног права“.

међународном кривичном праву, а више се инсистира на томе да одређена друштвено опасна дела која имају међународни карактер буду утврђена као кажњива дела у свим државама. Према томе, унификација кривичног законодавства у садашњим условима развоја међународне заједнице још увек није реална. Али то не значи да се не може и не треба остваривати сарадња међу државама на изградњи извесних општих принципа и општих правила, односно општих и основних института кривичног права. При томе, треба имати на уму да и данас (а нарочито раније) законодавства неких држава (нпр., Немачке, Француске или Велике Британије) имају знатан утицај на развитак кривичног законодавства других држава (у том погледу велики је утицај англосаксонског прецедентног кривичног права).

На почетку трећег миленијума међународно кривично право бележи вртоглав успон (Huet, Koerlingt Joulin, 2002: 3–14). Такав његов развој је последица следећих чинилаца (Degan, Pavišić, Beširević, 2013: 1–2): 1) глобализација свих људских делатности, те мобилност људи и добара, уз постепено укидање граница између појединих држава, посебно унутар Европе, поспешује вршење кривичних дела са међународним обележјима. То намеће потребу за све већом међународном сарадњом држава и њихових надлежних органа у сузбијању криминалитета, 2) интернационализација криминалних делатности наметнула је успостављање путем уговора комплексних система узајамне сарадње и помоћи држава, како на универзалном, тако и на регионалним плану, а посебно у оквиру Европске уније (Ascensio, Decaux, Pellet, 2000: 921–922) и 3) увећање и усавршавање свих врста и облика прекограничног криминалитета доводи до јаче и организованije сарадње држава у његовој превенцији, сузбијању и кажњавању.

Све то указује на велику важност модела према коме се међународно кривично право укључује у национална кривична законодавства, а које битно одређује и подручје, као и делотворност његове примене. Ту се уочавају две концепције. То су (Pavišić, Grozdanić, Veić, 2007: 400–401): 1) концепција надржавног кривичног права или концепција директне, непосредне примене међународног кривичног права која укључује, осим материјалног кривичног права и одговарајуће јурисдикцијско (организационо) уређење. Ту спадају: међународни кривични кодекс, међународна правила кривичног поступка која примењује међународни кривични суд и правила извршног кривичног права и 2) концепција претежне примене националног кривичног законодавства које развој међународног кривичног права види као процес који тече упоредо (паралелно) са развојем националног законодавства, посебно путем конвенцијских правила где национални суверенитет у подручју кривичног

права не искључује, него, напротив, остаје најважнији ослонац, уз истовремено развијање међународне сарадње.

4. Упоредно кривично право – унификација правних система појединих држава

У тесној вези са међународном, наднационалним кривичним правом је и упоредно кривично право. Тако упоредно (компаративно) кривично право представља научну дисциплину која се бави системском анализом карактеристика кривичног права различитих држава. То је и разумљиво јер кривично право једне државе није издвојено и аутохтоно, већ је део целокупног правног система свих цивилизованих држава света и представља „светску правну баштину“. Из тога произилази да кривична права различитих држава у истом временском периоду имају низ сличности које су резултат, у првом реду, заједничке потребе да се системом кривичних санкција ефикасно, квалитетно и законито обезбеде и заштите добра и вредности, односно интереси који су посебно значајни за те државе. На то, уосталом, указује и систем заштићених вредности у кривичном праву појединих држава.

Ту се разликују две врсте вредности (Petrović, Jovašević, 2010: 44–48): а) вредности које су заједничке свим или највећем броју држава. То су вредности које улазе у корпус људских права и које представљају универзалне, општецивилизацијске вредности које су заштићене у свим савременим државама. Наравно, то не значи да се ове вредности штите увек и на исти начин. Ту спадају вредности као што су: живот, телесни интегритет, имовина, здравље, слобода личности итд. (Milićević, 2007: 51–63) и б) вредности које су специфичне, карактеристичне само за одређену државу у одређеном временском периоду. По тим вредностима се и разликују поједина кривична права.

У погледу упоредног кривичног права данас треба рећи да се у његовој основи налазе одређени међународни правни стандарди које су поједине државе преузеле потписивањем међународних уговора. Ту нема веће разлике између појединих кривичних права, односно кривичних права појединих држава. Проучавањем упоредног кривичног права, могу се уочити карактеристична решења у погледу одређивања законских описа појединих кривичних дела, система кривичних санкција и сл., па се на бази таквих решења и њихових предности које су показале у практичној примени иста могу преносити, „трансплантирати“ у правне системе других држава (тзв. правни транспланти). У оквиру упоредног кривичног права разликују се следећа правна подручја или породице права (Pavišić,

Grozđanić, Veić, 2007: 18–19): а) европско континентално право, б) право утемељено на common law систему, в) право исламских држава, г) кинески правни систем и д) остали правни системи.

Из наведеног одређења појма и садржине упоредног кривичног права произилази и његово разликовање од међународног кривичног права (Fletcher, 2007: 116–131). Наиме, за међународно кривично право је битно постојање међународног садржаја, док се у упоредном кривичном праву истражују садржаји кривичног права појединих држава, односно садржаји националног (унутрашњег) кривичног права, а према одређеној методологији. Ту елемент иностранности нема значење које му се придаје у међународном кривичном праву.

5. Транснационално кривично право као одговор организованом транснационалном криминалитету

Транснационално кривично право (Luban, O'Sullivan, Stewart, 2010: 3–7) је скуп међународних и националних правних прописа који предвиђају кривична дела са транснационалним обележјем, систем санкција за њихове учиниоце и поступак утврђивања кривичне одговорности и кажњивости њихових учинилаца. Такво транснационално обележје повезује учињено кривично дело са најмање два национална кривична права (Degan, Pavišić, Beširević, 2013: 97–99). На појаву и развој ове гране права утичу два фактора. То су (Јовашевић, 2012: 8–17): а) огроман пораст организованог транснационалног криминалитета и раширеност његових појавних облика и б) велика мобилност људи, добара и новца која не познаје границе између појединих држава, па ни између континената.

Тако се практично између националног (интерног) кривичног права и међународног (наднационалног) кривичног права појавила нова грана права која у себи обједињује елементе обе гране права. Настало крајем 20. века, посебно у оквиру и на основу Конвенције ОУН против транснационалног организованог криминала (Палермо конвенције) из 2001. године, транснационално кривично право одређује његов „транснационални елемент“ који може да се јави у три облика. То су: а) национални елемент – кривично дело је предвиђено у националном кривичном закону, али је његов учинилац странац, б) интернационални елемент – место предузимања радње извршења или место наступања његове последице се налазе у иностранству и в) наднационални елемент – међународно кривично дело у ужем смислу или кривично дело по нирнбершком или токијском праву (Currie, 2010: 12–15).

Предмет транснационалног кривичног права представља транснационални криминалитет. Овај појам се први пут појавио у документима ОУН 1974. године, да би две деценије касније он обухватао скуп кривичних дела која се у извршењу или спречавању, односно ублажавању последица директно или индиректно рефлектују на више од једне државе. Овај појам је првобитно обухватао следеће делатности: а) професионални криминалитет (организовани криминалитет, криминалитет белог оковратника и корупцију), б) кривична дела на штету уметничких предмета и културне баштине, в) кривична дела повезана са злоупотребом опојних дрога и алкохола, г) насиље са међународним елементом и д) криминалитет повезан са миграцијама (Sheptycki, Wardak, 2004: 34–36).

Тако транснационално кривично право, које у област унутрашњег кривичног права уноси елементе међународног права, има следеће карактеристике: 1) оно се односи на изузетно тешка кривична дела (транснационална кривична дела која се везују за два или више правних поредака) која имају посебну важност и за поједине државе (њихово национално право) и за међународну заједницу, 2) ово право са посебном пажњом проучава питање јурисдикције за транснационална кривична дела, у ком смислу долази до проширивања облика и начина међудржавне сарадње у сузбијању и спречавању транснационалних кривичних дела, и успостављање појединих облика наддржавне сарадње посредством међународних органа (Интерпола, Еуропола и др.), 3) потреба стварања наддржавне политике сузбијања ових облика криминалитета у којој посебно место има регионална сарадња, 4) међународна сарадња више држава у размени информација и 5) проблем екстериторијалне примене кривичног права.

Дакле, и транснационално кривично право има свој извор у прописима међународног права (као и међународно кривично право). Али примењивост тих прописа ипак зависи од воље појединих држава да одређене међународне документе потпишу и ратификују, те решења садржана у овим документима имплементирају у свом националном кривичном законодавству. За транснационална кривична дела поступак се води пред националним органима кривичног правосуђа (а не пред међународним кривичним судом), али у том поступку привођења учинилаца кривичних дела пред лице правде велику улогу има регионална и међудржавна сарадња, било непосредно између појединих заинтересованих држава, било посредством међународних органа.

6. Европско кривично право – право „паневропског простора“

Но, у оквиру и поред међународног (универзалног или глобалног) кривичног права, у последње време се све више издваја појам европско кривично право (Pradel, 2002: 5). Овај је појам у тесној вези са процесом регионализације међународног кривичног права⁶, чиме се отвара могућност фокусирања на европско кривично право. Појава ове врсте регионалног права (Marty Delmas, Spencer, 2002: 89–102), заправо је резултат историјских, друштвених, политичких, економских и културних кретања у Европи после Другог светског рата. То није временски ограничени правни пројекат, већ је то пројекат који има своју будућност. У његовој се основи налази регионално кривично право, тј. право које примењује група држава одређеног региона (најмање три државе) које су се договориле о примени општих правила материјалног и процесног кривичног права (Emm Kareklas, 2009: 32).

Тако се „европско кривично право“ (Kercohe, 2002: 219–231) узима као појмовна ознака више различитих садржаја. При томе се ово право везује за европски континент, па се најопштије под европским кривичним правом (Satzger, 2008: 76–89) подразумева кривично право европског правног простора (Pavišić, 2006: 34–39). То би, дакле, било регионално кривично право, као што је нпр., афричко, азијско или јужноамеричко право итд. То не значи да се овде може говорити о систему европског кривичног права као засебној грани права, већ је овом појму ближе схватање о начелима, сличностима и разликама, односно о националним правилима свих или групе европских држава. Европско кривично право се дефинише као колективни термин за све материјалне и процесне кривичне стандарде и праксе који резултирају из активности Европске уније (европско кривично право у ужем смислу) и Савета Европе (европско кривично право у ширем смислу) и који имају за циљ да ускладе национала кривична права у већем обиму. Овако схваћено европско кривично право се у теорији замењује термином „европеизација кривичног права“ (Satzger, 2001: 17–19).

Европско кривично право на апстрактном нивоу изражава:

1. географску припадност националних кривичноправних система – овде се одговарајућим методама проучавају њихове сличности и различитости у мањем или већем броју европских држава. Тако схваћено европско кривично право се разликује од европског регионалног кривичног права, тј. кривичног права у оквиру Савета Европе и Европске уније. Сам

---

6 О регионализацији кривичног права не треба говорити само у контексту европског кривичног права. Овакве тенденције су присутне и у другим крајевима света. Тако, нпр., Модел Законика о кривичном поступку за Иберијску Америку одражава општа начела јужноамеричког кривичнопроцесног права.

развој националног кривичног права одражава се и на процес стварања „заједничког права цивилизованог човечанства“ и

2. институционалну припадност регионалних кривичноправних правила – означава европско кривично право у оквиру Савета Европе и Европске уније. Наиме, и поред широких овлашћења у правном регулисању и одлучивању која припадају националним државама, везаност националних кривичноправних норми за међународне (и европске) стандарде и правила на овим подручјима која су од ширег и заједничког интереса је неизбежна. Тако Савет Европе доприноси усклађивању кривичног (материјалног, процесног и извршног) права и много ефикаснијој сарадњи између држава чланица ове регионалне организације кроз предлоге и закључке о међународним споразумима, као и кроз широке саветодавне услуге. Гаранције Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и судска пракса Европског суда за људска права у Стразбуру поставили су такође светски прихваћене стандарде о људским правима, нарочито у погледу њихове гаранције пред органима кривичног правосуђа.

Због тога се европско кривично право одређује као систем повезаних правила кривичноправне природе, а која су садржана у одговарајућим актима Савета Европе (Matulović, 1996: 67–89). У оквиру европског кривичног права по свом значају и природи издвајају се прописи који уређују област међудржавне сарадње⁷ која се остварује на три начина: а) у ширем подручју Савета Европе и неких ваневропских држава (нпр., САД), б) у ужем подручју Европске уније и в) на двостраном или вишестраном нивоу изван тих подручја. Такав вид међудржавне сарадње се остварује у европском правосудном казненом простору (Herve, 2000: 101–113). Иначе, овај се простор у правној литератури назива још и „подручје Мале Европе“ (Misita, 2007: 643–652). Под овим појмом се, заправо, подразумева простор примене права у државама Европске уније. Но, поред овако одређеног појма, у правној теорији се разликују и таква схватања која разликују „подручје Велике Европе“⁸. Овај појам (Cortens, 2002: 76–93) обухвата

7 У правној теорији данас преовлађује схватање о интернационализацији две тенденције у савременом кривичном поступку. То су: 1) заштита основних права и слобода човека и 2) ефикасност у сузбијању кривичних дела. Те тенденције захтевају више од националних активности у оквиру појединих држава. Све се то одразило и на норме европског кривичног права које су кривичнопроцесне природе и које настају у различитим правним документима Савета Европе, али и кроз јудикатуру европских надзорних институција.

8 У правној теорији се могу наћи схватања према којима је правосудна структура Европске уније саграђена на три нивоа. То су: а) најнижи ниво који чине специјализовани судови, б) виши ниво који чини Суд прве инстанце и в) највиши ниво кога представља Европски суд правде.

подручје примене кривичноправних система држава чланица Савета Европе или чак подручје примене кривичноправних система држава чланица Организације за европску безбедност и сарадњу. Ово последње подручје се још назива и „Паневропско подручје“ (Pavišić, 2006: 16–21).

Као основне карактеристике европског кривичног права сматрају се следеће (Hartley, 2004: 124–141) :

1. јединственост – која се огледа на два начина и то као: а) одредбе ове гране права морају бити у складу са основним правним извором Савета Европе – Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода и б) иако се ради о великом броју разноврсних правних прописа (тзв. плуралистички систем), сви они су усмерени на међусобно приближавање појединих националних правних система и развој њихове међусобне сарадње. У њиховој се основи налази солидарност држава у супротстављању криминалитету свих врста, боја и облика. Стога се извори европског кривичног права у погледу примене налазе изнад националних правних прописа (Orremmann, 2005: 213–221),

2. различитост – национални кривичноправни системи појединих европских држава су у великој мери различити што у сваком случају усложњава функционисање и самог кривичног права Савета Европе које мора да узима у обзир бројне различитости садржане у појединим националним системима. То је био разлог да је у појединим европским правним актима изричито унета клаузула која има за циљ да осигура минималну меру заједништва уз одређивање простора за изузетке и одступања у појединим националним системима. То се постиже системом резерви које поједине државе стављају уз међународне споразуме (Paust, 2003: 67–72),

3. сложеност европског кривичног права произилази из сложене и велике разлике у појединим правним системима. Оно, у првом реду, обухвата правила међудржавне кривичноправне сарадње, правила о људским правима и *ius constituendum*, правила кривичног права која настају у Европској унији (Pradel, 2002: 214–222). То указује да се сложеност европског кривичног права јавља у више видова и то: а) с обзиром на доносиоце правних прописа, б) с обзиром на подручје примене и в) с обзиром на циљеве доношења појединих прописа (ови циљеви могу бити: циљеви *Corpus iuris*, затим европски налог за хапшење, европски доказни налог, европски кривични испис, концепт седам европских кривичних дела итд.). На ову сложеност норми европског кривичног права посебно је указано после скупа у Тампереу где је допуштена могућност паралелног постојања више врста извора ове гране права и

4. заштита људских права (Wingaert, 1993: 109–127) је основна вредност и највиша заједничка компонента уређења свих европских правних извора, али и водиља која се мора имати у виду приликом тумачења појединих правила и принципа у поступцима пред европским и појединим националним кривичним судовима. У основи заштите људских права налази се Конвенција за заштиту људских права и основних слобода која је у већој или мањој мери инкорпорисана у уставноправне системе европских држава (Matulović, Pavišić, 2001: 78–97).

У правној теорији се тако могу пронаћи схватања која разликују четири облика кривичног права Европске уније, од чега три последња спадају у процес „европеизације кривичног права“, где кривично право појединих држава ипак задржава примарно свој национални, интерни карактер, са већим или мањим утицајем Европске уније. То су: 1) наднационално кривично право на нивоу Европске уније, 2) различити утицаји које право Европске уније има на национално кривично законодавство држава чланица (кроз усклађивање прописа, препоруке, асимилације, обавезе лојалности), 3) усклађивање националних кривичних законодавстава кроз средства трећег ослонца (стуба – простор слободе, безбедности и правде) и 4) процедуралне и координативне (усклађујуће) мере.

7. Закључак

У савременим друштвеним, политичким, економским и безбедносним условима крајем 20. и почетком 21. века присутни су бројни процеси и појаве које се шире, интензивирају и убрзавају са порастом међузависности и узајамне условљености. То доприноси да све више нестају бројне разлике између континента, држава и појединих делова света услед нарастајућих утицаја глобализације. У таквим новонасталим условима и право добија посебну и специфичну димензију. Та појава је најкарактеристичнија управо у области кривичног права.

Кривично право је настало паралелно са настанком државе и права уопште и уско је повезано са државним суверенитетом. Наиме, оно представља систем правних прописа којима се утврђује право на кажњавање учинилаца кривичних дела која су прописана у националним законима. То право на кажњавање произилази из права власти – *ius imperium*. Но, данас криминалитет различитих облика и видова, посебно транснационални организовани криминалитет, превазилази границе и могућности једне или више држава и постаје проблем међународног, глобалног карактера. Он тако постаје предмет одређивања међународног и транснационалног кривичног права.

Иако се може одредити на различите начине, међународно (наднационално, интернационално, супранационално или глобално) кривично право представља систем правних прописа садржаних у међународним документима универзалног (ОУН) или регионалног (Савет Европе, Европска унија и др.) карактера којима се одређују појам, елементи и карактеристике, те облици испољавања појединих међународних кривичних дела (у ужем и у ширем смислу) и систем казни за њихове учиниоце које изричу примарно међународни судски (стални или *ad hoc*, војни или цивилни) судови, а супсидијарно и национални кривични судови.

Слично овом је и транснационално кривично право. Настало крајем 20. века, посебно у оквиру и на основу Конвенције ОУН против транснационалног организованог криминала (Палермо конвенције) из 2001. године, транснационално кривично право одређује његов „транснационални елемент“ који може да се јави у три облика. То су: а) национални елемент – кривично дело је предвиђено у националном кривичном закону, али је његов учинилац странац, б) интернационални елемент – место предузимања радње извршења или место наступања његове последице се налазе у иностранству и в) наднационални елемент – међународно кривично дело у ужем смислу или кривично дело по нирнбершком или токијском праву.

С њима су у вези и упоредно кривично право, као и регионално кривично право – у првом реду европско кривично право. Упоредно кривично право садржи у основи одређене међународне правне стандарде које су поједине државе преузеле потписивањем међународних уговора. Ту нема веће разлике између појединих кривичних права, односно кривичних права појединих држава. Проучавањем упоредног кривичног права, могу се уочити карактеристична решења у погледу одређивања законских описа појединих кривичних дела, система кривичних санкција и сл., па се на бази таквих решења и њихових предности које су показале у практичној примени иста могу преносити, „трансплантирати“, у правне системе других држава (тзв. правни транспланти).

Европско кривично право се везује за европски континент, па се оно дефинише као кривично право европског правног простора. То би, дакле, било регионално кривично право, као што је, нпр., афричко, азијско или јужноамеричко право итд. То не значи да се овде може говорити о систему европског кривичног права као засебној грани права, већ је овом појму ближе схватање о начелима, сличностима и разликама, односно о националним правилима свих или групе европских држава. Европско кривично право, дакле, означава колективни термин за све материјалне

и процесне кривичне стандарде и праксе које су творевина активности Европске уније (европско кривично право у ужем смислу) и Савета Европе (европско кривично право у ширем смислу). Оно, заправо, има за циљ да усклади и унификује национална кривична права појединих држава у што већем обиму. Ова се појава назива "европеизација кривичног права".

Литература

- Ascensio, H., Decaux, E., Pellet, A. (2000). *Droit international penal*. Paris: Dalloz.
- Bavcon, Lj., Korošec, D. (2002). *Mednarodno kazensko pravo*. Ljubljana: Uradni list.
- Berthelet, P. (2003). *Le droit institutionnel de la securite interieure europeenne*. Bruxelles: Bruylant.
- Blackburn, R., Polakiewicz, J. (2001). *Fundamental Rights in Europe*. Oxford : University Press.
- Гиденс, Е. (1998). *Последице модерности*. Београд: Филип Вишњић.
- Degan, V.Đ., Pavišić, B., Beširević, V. (2013). *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*. Београд: Službeni glasnik.
- Dimitrijević, V., et al. (2007). *Osnovi međunarodnog javnog prava*. Београд: Београдски центар за људска права.
- Emm Kareklas, S. (2009). *Priručnik za krivično pravo Evropske unije*. Београд: Institut za uporedno pravo.
- Zahar, A., Sluiter, G. (2008). *International Criminal Law : a critical introduction*. Oxford: University Press.
- Zlatarić, B. (1979). *Međunarodno krivično pravo*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Jescheck, H.H. (1972). *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner teil*. 2. Auflage. Berlin: Duncker.
- Јовашевић, Д. (2012). *Организовани криминалитет – кривичноправни аспекти*. Ниш: Свен.
- Јовашевић, Д. (2011). *Међународно кривично право*. Ниш: Правни факултет.
- Јовашевић, Д., Икановић, В. (2015). *Међународно кривично право*. Бања Лука: Универзитет Апеирон.
- Јовашевић, Д., Икановић, В. (2012). *Кривично право Републике Српске. Општи део*. Бања Лука: Универзитет Апеирон.

- Камбовски, В. (2002). *Казнено правната реформа пред предизвиците на 21. век*. Скопље: Просветно дел.
- Камбовски, В. (1998). *Меѓународно казнено право*. Скопље: Правни факултет.
- Kercohe, G. (2002). *L' espace penal penal europeen*. Bruxelles: Bruylant.
- Luban, D.J., O'Sullivan, J.R., Stewart, D.P. (2010). *International and Transnational Criminal Law*. Aspen. New York: Walter de Gruyter.
- Marty Delmas, M. (2001). *Procedure penali d' Europa*. Padova: Cedam.
- Marty Delmas, M., Spencer, J.R. (2002). *European Criminal Procedures*. Cambridge: University Press.
- Matulović, M. (1996). *Ljudska prava: uvod u teoriju ljudskih prava*. Rijeka: Pravni fakultet.
- Matulović, M., Pavišić, B. (2001). *Dokumenti Vijeća Europe*: Rijeka: Pravni fakultet.
- Milićević, N. (2007). *Ljudska prava*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Misita, N. (2007). *Osnovi prava Europske unije*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Novoselec, P. (2004). *Opći dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Oppermann, T. (2005). *Europarecht*. Munchen: Beck.
- Pavišić, B. (2006). *Kazнено право Vijeća Europe*. Zagreb: Golden marketing.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Pavišić, B., Bubalović, T. (2013). *Međunarodno kazнено право*. Rijeka: Pravni fakultet.
- Paust, J. (2003). *International Criminal Law: Cases and Materials*. Durham: Carolina Academic Press
- Перазиић, Г. (1986). *Меѓународно ратно право*. Београд: Војно-издавачки завод.
- Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2015). *Krivično право 1*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Petrović, B., Jovašević, D. (2010). *Međunarodno krivično право*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Pradel, J. (2002). *Droit penal compare*. Paris: Dalloz.
- Satzger, H. (2008). *Internationales und Europaeisches Strafrecht*. Baden Baden: Nomos.

- Satzger, H. (2001). *Die Europaisierung des Strafrechts*. Munchen: Beck.
- Simović, M., Blagojević, M., Simović, V. (2013). *Međunarodno krivično pravo*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
- Simović, M., Jovašević, D., Simović, M. (2016). *Politika suzbijanja kriminaliteta*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
- Sheptycki, J., Wardak, A. (2004). *Transnational and Comparative Criminology*. London: Sweet-Maxwell.
- Turković, K., et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Fletcher, G. (2007). *The Grammar of Criminal Law*. Oxford: University Press.
- Harald, C. (2003). *Komentar Europske konvencije o ljudskim pravima*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Hartley, T.C. (2004). *Temelji prava Europske zajednice*. Rijeka: Pravni fakultet.
- Хатибовић, Џ. (2002). О глобализацији још једном. *Међународна политика*. 1–2. 28–47.
- Herve, A. (2000). *Droit international penal*. Paris: Dalloz.
- Horvatić, Ž. (2003). *Kazнено pravo. Opći dio*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Huet, A., Koerlingt Joulin, R. (2002). *Droit penal international*. Paris: Dalloz.
- Царић, С. (2015). *Европско право људских права*. Београд: Интермекс.
- Corstens, G. (2002). *European Criminal Law*. Hague: Kluwer Law
- Corstens, G., Pradel, J. (2002). *European Criminal Law*. Hague: Kluwer Law.
- Cryer, R. (2007). *An Introduction to international criminal law and procedure*. Cambridge: University Press.
- Currie, R.J. (2010). *International and Transnational Criminal Law*. Toronto: Irwin Law.
- Wingaert, Van C. (1993). *Criminal Procedure Systems in the European Community*. London: Sweet-Maxwell.

Dragan Jovašević, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš

CONTEMPORARY CRIMINAL LAW AS A REFLECTION OF GLOBALIZATION

Summary

In the contemporary social, political, economic and security conditions where the growing impact of globalization obliterates numerous differences between continents, countries and regions worldwide, law has a special role and specific dimension. This phenomenon is most prominent in the area of criminal law. Created alongside with the development of the state in general and closely linked to state sovereignty, criminal law implies the right to punish the perpetrators of criminal offences which are prescribed by national laws. This right stems from the state authority (ius imperium). Yet, crime has different shapes and forms. Today, transnational organized crime exceeds the national borders and possibilities of individual states, and becomes an international, global problem. Thus, it is the subject matter of international and transnational criminal law, which are closely related to comparative criminal law and regional criminal law, primarily European criminal law.

International criminal law emerged in the mid of 19th century. Today, it has an international, transnational and global character. It is a system of legal rules of universal or regional character, which are contained in the acts of the international community. These rules define the notion, elements, types and characteristics of international crimes, and the system of penalties that may be imposed on the perpetrators by international judicial authorities. However, some areas of international criminal law have remained under the jurisdiction of domestic, national criminal law (e.g. international crimes in a broad sense). It usually involves punishment for the most serious violation of human rights and endangering the humanity and other values protected by international humanitarian law. Transnational criminal law, which is based on the Palermo Convention, is similar to international criminal law. It defines the notion, characteristics and forms of organized transnational crimes, as well as the manner, methods and authorities for its prevention and suppression.

The processes of globalization have special significance for comparative criminal law. It is a legal doctrine that deals with contemporary criminal law solutions on numerous concepts and institutes of criminal law, contained in various criminal laws of individual countries. It identifies similarities and differences between these laws and makes proposals for the improvement of existing laws in different countries. Finally, globalist tendencies are especially prominent in the field of emergence and

development of regional criminal law, which implies a unification of varied legal solutions in state legislations in a particular region. In that context, European criminal law provides specific solutions based on many international standards adopted by regional organizations. In this paper, the author analyzes the impact of the process of globalization on these new forms of criminal law.

Keywords: *globalization, law, international criminal law, transnational criminal law, European criminal law, international standards, unification*